nio (apsauginės užtvaros) pamatų liekana. Radinių ar medienos likučių čia nerasta.

PV piliakalnio dalies aikštelės ŠV pakraštyje, 18 m nuo ŠV pylimo, 24 m nuo karstinės įdubos V pakraščio, šalia šiuolaikinės laužavietės ir šiukšlių duobių ištirta 5x2 m dydžio perkasa. Joje aptiktas neintensyvus kultūrinis sluoksnis, kartu su velėna buvęs iki 30 cm storio, permaišytas su pilkos žemės sluoksniu. Giliau buvo nejudintas kalkakmenių ir žvirgždo sluoksnis. Šios perkasos PR kampe, 25–30 cm gylyje, aptiktas stačiakampio medinio pastato pamatų klojinys, sudėliotas iš tarpusavyje nesurištų nedidelių, 15–20 cm skersmens lauko akmenų. Tarpai tarp šių akmenų užpilti smulkesniais kalkakmeniais, žvirgždu. Jokių radinių ir šioje perkasoje nerasta.

Nustatyti, kur piliakalnyje stovėjo gyvenamieji ir gynybiniai pastatai ar kitokie statiniai – tolesnių tyrinėjimų uždavinys. Ateityje vertėtų archeologinius tyrinėjimus atlikti didesniame plote piliakalnio V aikštelėje, surasti pagrindinius vartus į piliakalnį ŠV pylimo dalyje, patikrinti R pylimo įdubas ir apsauginę teritoriją išorinėje šlaitų pusėje.

UPYTĖ (TARNAGALA) HILL-FORT

Preparing to the celebration of the 750th anniversary of the Upytė first reference, in 2004 the PKM performed the archaeological survey of the hill-fort called the Čičinskas' Hill. 3 trenches with the total area of 35 m^2 were excavated on the SW slope and on the flattened top of the hill-fort, but only a stone pavement of some building site was found.

LIEPORIŲ NEĮTVIRTINTA GYVENVIETĖ I

Birutė SALATKIENĖ

Lieporių neįtvirtinta gyvenvietė I įeina į Lieporių archeologinių paminklų kompleksą, esantį Šiaulių miesto P pakraštyje. Šį kompleksą sudaro V–VIII a. kapinynas ir 2 gyvenvietės – Lieporių I, esanti į Š nuo kapinyno, ir Lieporių II, 1993 m. atrasta apie 800 m į PR nuo kapinyno, kelio į Kelmę R pusėje.

Kompleksas tyrinėjamas nuo 1987 m. (kapinynas – 1987, 1990 ir 1991 m.; pirmoji gyvenvietė – 1992–1998, 2000–2001 m.). 1998 m. Lieporių archeologinių paminklų kompleksas buvo įtrauktas į NKVR ir pažymėtas šiais numeriais: Lieporių kapinynas – A 653, Lieporių gyvenvietė I – A 654, Lieporių gyvenvietė II – A 655. Lieporių neįtvirtintos gyvenvietės tyrimų medžiaga buvo publikuojama įvairiuose, daugiausiai moksliniuose–informaciniuose leidiniuose (žr. *ATL 1986 ir 1987 metais*, V., 1988, p. 114–116; *ATL 1990 ir 1991 metais*, V., 1992, p. 117–122; *ATL 1992 ir 1993 metais*, V, 1994, p. 64–73; *ATL 1994 ir 1995 metais*, V., 1996, p. 47–52; *ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 90–99; *ATL 1998 ir 1999 metais*, V., 2000, p. 103–106; *ATL 2000 metais*, V., 2002, p. 37–40; B. Salatkienė, Žemaičių karių kapai Lieporių V–VIII a. po Kr. kapinyne, *Mūsų kraštas, 2(3)*, 1993, p. 21–29; B. Salatkienė, The complex of archaeological monuments in Lieporiai 5th–8th c. AD, *Vejle,* 1993, p. 103–105; B. Salatkienė, Ar išsaugos Šiauliai savo archeologinius paminklus, *Mokslas ir gyvenimas*, 1994, Nr. 4, p. 32–33; B. Salatkienė, Lieporių archeologinių paminklų kompleksas, *Šiaulių metraštis 1994–1995*, Šiauliai, 1996, p. 161–169; B. Salatkienė, Geležies lydymo verslas Lieporių I

gyvenvietėje, *Kultūros paveldas 1997. Respublikinio seminaro medžiaga*, V., 1997, p. 30–39).

Pastaraisiais metais buvo paskelbta pora kitokio pobūdžio straipsnių. Vienas iš jų buvo skirtas Lieporių geležies lydyklos radinių analizei (B. Salatkienė, Geležies lydymo ir apdirbimo radiniai Lieporių 1-oje gyvenvietėje, *Istorija. Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai,* V., 2003, t. LVI, p. 3–16), o antrasis – Lieporių komplekso kaip žemaičių paribio kultūros atspindžio nagrinėjimui (B. Salatkienė, Lieporių archeologiniai paminklais kaip žemaičių paribio kultūros atspindys, *Istoriniai tekstai ir vietos kultūra,* Šiauliai, Ryga, 2004, p. 138–151).

Lieporių archeologinio komplekso tyrinėjimus nuo 1990 m. finansuoja Šiaulių miesto savivaldybė. 1987 ir 1991 m. Lieporių kapinyną tyrinėjo Ilona Vaškevičiūtė, 1990–1998 m. kapinyną ir gyvenvietę tyrinėjo ŠMA (vad. Birutė Salatkienė). Nuo 2000 m. Lieporių gyvenvietės I tyrinėjimus perėmė ŠU.

Nuo tyrinėjimų pradžios Lieporių gyvenvietėje I iš viso ištirtas 2981 m^2 plotas, iš kurio 2004 m. buvo ištirta 123 m^2: 105 m^2 perkasoje 170, 103 m^2 perkasoje 171 bei 13 m^2 dvylikoje šurfų, kastų P ir Š gyvenvietės pusėse. 2004 m. tyrinėjimui buvo pasirinktas plotas į P ir V nuo 169 perkasos, tyrinėtos 2001 m. Toliau buvo tyrinėtas gyvenvietės V pakraštys lomelės dugne ir P šlaite. Buvo iškastos perkasos 170 ir 171, kurias nuo 169 perkasos skyrė 50 cm pločio kontrolinės juostos. Aptiktas 10–70 cm storio kultūrinis sluoksnis, 3 pastatų liekanos (2 iš jų su židiniais), 4 duobės, 1 židinys gyvenvietės P pakraštyje, lipdytos keramikos šukių ir vienas sudužęs puodas grublėtu paviršiumi, molio tinko, šlako, akmeninių įrankių ir geležinių dirbinių fragmentų.

Armens sluoksnis buvo plonesnis tyrinėto ploto P pusėje, perkasoje 170, kur siekė 27–30 cm, ir storesnis, iki 40 cm storio, perkasoje 171, lomelės dugne. Jis buvo gana tamsus, jame gausu skaldytų ir neskaldytų akmenų, molio tinko trupinių ir kitų kultūrinio sluoksnio radinių, atsidūrusių čia ariant. Armenyje buvo randama glazūruotos keramikos, nearcheologinio laikotarpio geležinių dirbinių, storasienės žiestos keramikos šukių, geležinė kaltinė vinis, 2 mm storio stiklo gabaliukų, porcelianinio indo šukelė. Tokių armens radinių buvo randama ir anksčiau, o 2001 m. buvo padaryta išvada, kad Lieporių gyvenvietės teritorijoje XVII–XVIII a. buvo kaimo dirvos. Tokią išvadą patvirtino ir 2004 m. radiniai.

Įžemis tyrinėtame plote ne visur buvo vienodas. Tyrinėto ploto P dalyje, lomelės šlaite tai buvo balkšvai gelsvas kietokas smėlis. Perkasos Š dalyje po kultūriniu sluoksniu pasirodė jau gerai žinomas ryškiai geltonas priesmėlis, kuriame randama hidratinės geležies rūdos sankaupų. Šurfuose gyvenvietės P ir Š pakraščiuose po armeniu aptinkamas rudas, kietas molis.

Gyvenvietės kultūrinis sluoksnis pasirodė 27–40 cm gylyje po armeniu. Jis buvo storiausias perkasos 170 R dalyje, pastato 5 vietoje (70 cm) ir perkasos 171 ŠV dalyje, pastato 7 vietoje (70 cm). Šioje gyvenvietės vietoje kultūrinį sluoksnį sudarė tamsi, maišyta, minkšta žemė su degėsių ir suirusios organikos liekanomis, angliukais, rūdimis, tačiau jo spalva skyrėsi ir daugiausiai priklausė nuo degėsių kiekio. Kultūrinio sluoksnio pilkos spalvos atspalviai skirtingi. Pastatų vietose buvo susikaupęs apie 20 cm storio degėsių sluoksnis (pastatai 5 ir 6) arba išlikęs akmenų grindinys (pastatas 7). Be minėtų priemaišų, kultūriniame sluoksnyje aptikta akmenų ir įvairių archeologinių dirbinių.

Tyrinėjimų metu buvo surinkta dauguma kultūrinio sluoksnio angliukų. Jų dydis nuo 0,2 iki 1,5 cm skersmens, pasitaikė ir keletas

didesnių anglių gabalų. Daugiausia angliukų surinkta pastatų 5 ir 7 degėsiuose, židinyje 109 ir duobėje 125. Kai kuriuose kvadratuose surinkta iki 20–30 g angliukų.

Kultūriniame sluoksnyje rasta daug įvairaus dydžio – nuo 3x5x8 cm iki 27x17x20 cm – akmenų. Dalis jų – tai lauko rieduliukai, tačiau dauguma buvo skaldyti, nemažai jų apdegę, kiti visai sudegę, trupantys. Akmenų buvo visame kultūriniame sluoksnyje, tačiau daugiausia pastato 5 židinyje 109 ir pastato 7 akmenų grindinyje, kiek mažiau pastato 6 degėsiuose.

Rūdžių priemaišų pastebėta ne visame tyrinėtame plote, o tik perkasos 171 Š dalyje, pačiame lomelės dugne. Šioje žemiausioje gyvenvietės vietoje rūdys kaip kultūrinio sluoksnio priemaiša buvo aptinkamos ir anksčiau.

Molio tinko buvo rasta labai daug. Gana daug pasitaikė didelių gabalų, iki 8x6x12 cm dydžio, tačiau buvo ir visai smulkių trupinių. Molio tinko rasta visame tirtame plote, bet daugiausia jo buvo duobėje 122, kur jo gabalai buvo patys didžiausi, ir duobėje 125. Nemažai tinko gabaliukų aptikta pastato 5 degėsiuose. Tinko molio masė tanki, su smėlio priemaiša. Vieni gabalai labiau perdegę, kiti mažiau. Jų spalva svyruoja nuo rusvai pilkšvos, gelsvos, gelsvai pilkšvos ir rausvai rudos iki raudonos.

Tyrinėtame plote rasta nedaug šlako gabalų. Keletas jų buvo stambesni rudnelių sienelių gabalai su prikepusiu šlaku; rasta ir puriojo šlako gabalų bei sunkių rudnelės dugno gargažės nuolaužų. Daugiausia šlako rasta duobėje 125, o kitose tyrinėto ploto vietose jis mėtėsi atsitiktinai, kaip šukės, molio tinkas ar kiti kultūrinio sluoksnio radiniai.

2004 m. buvo rasta gyvulių kaulų ir dantų fragmentų. Daugiausia tai buvo nedidelės nuolaužos, kelios jų apdegę. Daugiau kaulų rasta pastatų 5 ir 7 vietose, židinyje 109, kur buvo ir žolėdžių gyvulių dantų, židinyje 111 ir duobėje 125.

Iš archeologinių dirbinių Lieporių gyvenvietėje I rasta keramikos, geležinių ir akmeninių darbo įrankių bei papuošalų.

Puodų šukių rasta labai nedaug, jos smulkios. Daugiausia keramikos rasta 5 pastato degėsiuose ir židinyje 109, kur kas mažiau jos aptikta židinyje 111 bei duobėje 125. Buvo surinkti net labai smulkūs puodų šukių gabaliukai, bendras keramikos kiekis siekė 416 vienetų, tačiau tik kelios iš jų įtrauktos į radinių sąrašą, o kitos dėl smulkumo priskirtos prie masinės medžiagos. Šukių dydis buvo nuo 0,5x0,5 cm iki 6x3 cm. Tik puodo, rasto židinyje 109, šukės buvo 15x12 cm dydžio. Keramikos tipą buvo galima nustatyti ne visada, kai kurie fragmentai buvo tokie smulkūs, kad tik iš molio masės buvo galima nuspręsti, jog tai keramika.

Kaip ankstesniais metais, taip ir 2004 m. Lieporių gyvenvietėje I buvo aptikti du keramikos tipai – grublėtoji ir lygiu paviršiumi. Grublėtoji keramika sudaro pusę visų šukių, tačiau beveik visos jos labai smulkios, nepatekę į radinių sąrašą. Tai stambaus grublėtumo šukės, gerai žinomos nuo pat tyrinėjimo pradžios. Šios keramikos molio masėje labai daug stambiai grūsto granito priemaišų. Šukės storos – 1–1,5 cm, mažai profiliuotos. Židinyje 109 rastas grublėtosios keramikos tipui priklausantis puodas buvo 26 cm aukščio, jo dugnas – 16 cm skersmens, sienelės kiek atloštos, petelių srityje palenktos į vidų, o angos plotis – 21 cm. Grublėtoji keramika daug trapesnė už kitus keramikos tipus. Šukės būna suskilę ne tik vertikaliai, bet ir horizontaliai, dažnai būna nuskilusi šukės išorinė ar vidinė dalis.

Keramiką lygiu paviršiumi galima suskirstyti į du potipius. Vieną jų sudaro puodai, nulipdyti iš tokios pat molio masės kaip ir grublėtoji keramika, plytų spalvos, su stambiai grūsto granito priemaišomis. Jų sienelės sto-

ros, 1–1,1 cm, paviršius prastai nulygintas. Jos paprastai būna puoštos gnaibytiniu ir nagų įspaudų ornamentu, o 2004 m. rasta Lieporiuose su dar nematytu akučių ir brūkšnelių ornamentu. Šio potipio šukės daugiausia buvo labai nežymiai profiliuoti puodo šono fragmentai. Rastas tik vienas kaklelis, kurio briauna puošta duobučių eilute.

Antro keramikos lygiu paviršiumi potipio molio masė buvo gerokai tankesnė, rusvos ar rusvai pilkos spalvos, joje buvo smėlio ir labai smulkiai grūsto granito priemaišų. Šio potipio puodų šukės kur kas tvirtesnės, palyginti plonos – 0,6–0,8 cm. Jų paviršius gerai nulygintas. Rasti du šio potipio puodų kaklelių fragmentai. Jų išlenktumas rodo, kad tai būta mažo skersmens puodelių. Vieno puodo kaklelis kiek atlenktas, briauna pusapvalė, o kitas statmenas, su nežymiai horizontalia briauna petelių srityje. Aptikti ir du šio potipio puodų dugnelių fragmentai, jų abiejų paviršius ypač gerai nulygintas. Atrodo, kad šio potipio puodai buvo daug mažesni, rūpestingiau pagaminti ir greičiausiai naudoti valgiui.

2004 m. Lieporiuose iš viso buvo rasti tik 3 geležiniai dirbiniai. Tai dviejų ylų fragmentai (viena rasta židinyje 109, kita 6 pastato degėsiuose) ir deformuota geležinio lazdelinio smeigtuko galvutė, aptikta 5 pastato degėsiuose. Rasta ir 13 akmeninių dirbinių. Tai 4 trintuvai, 4 galąstuvai, 4 gludikliai, vienas gludinimo akmuo, ant kurio dirbinys pasidedamas gludinant, ir vienas priekalo fragmentas. Visi trintuvai netaisyklingų formų, daugiau ar mažiau išgaubti, apgludinti. Dviejų iš jų darbiniai paviršiai yra lygūs, plokšti, o kitų dviejų įgaubti ir išdaužyti. Galąstuvai buvo plokšti, stačiakampio, vienas trapecijos formos. Jų kampai aplyginti, darbiniai paviršiai lygūs. Gludikliais pavadinome tokius akmeninius dirbinius, kurių du ar daugiau – iki 4 – paviršiai nugludinti ir sudaro bukus kampus. Jų dydis gana įvairus, bet vidutiniškai jie būna 10x8x12 cm. Daugiausia gludiklių buvo rasta geležies verslo vietoje, kuri tyrinėta 1992 ir 1994–2000 m., todėl buvo padaryta išvada, kad jie naudoti ką tik nukaltų geležinių dirbinių pirminiam apdorojimui. 2004 m. rasti gludikliai nei formomis, nei dydžiu nesiskiria nuo rastųjų ankstesniais metais. Akmenys gludinimui – plokšti, keturkampiai, apgludinti, vienas jų paviršius būna plokščias, retais atvejais įlinkęs. Jie būna apie 14–16 cm ilgio, 13 cm pločio ir 7,8–10,4 cm storio. Pirmą kartą aptikti 1995 m., tyrinėjant kalvio žaizdrą ir jo aplinką, o daugiau atrasta 2000 m., kai buvo aptikta išmestų, nebenaudojamų akmeninių kalvės įrankių krūva. Akmenys gludinimui, kaip ir gludikliai, siejami su kalvyste, geležinių dirbinių pirminiu apdorojimu. Šiais metais rastas tik vienas gludinimo akmuo, buvęs duobės 124 paviršiuje. Jis kiek didesnis (27x25x12 cm) už anksčiau rastus tokio pobūdžio radinius. 2004 m. tyrinėtas gyvenvietės plotas yra atokiau nuo geležies lydyklos ir kalvės, tačiau gludiklių bei gludinimo akmenų aptinkama ir čia, pastatų liekanose, todėl tikėtina, kad minėti įrankiai plačiai naudoti buityje, ne tik geležies apdirbimui.

Kur kas daugiau nei sveikų akmeninių dirbinių buvo rasta gludintų akmenų fragmentų – iš viso 80. Jie įvairaus dydžio, kai kurie perdegę ir sutrupėję. Tarp jų buvo gludiklių ir gludinimo akmenų nuolaužų. Daugelio nuolaužų funkcijos nustatyti nepavyko, juos atpažinti galima tik iš gludinto paviršiaus. Pažymėtina, kad dauguma minėtų fragmentų aptikti pastatų liekanose – degėsiuose ir akmenų grindiniuose.

2001 ir 2004 m. tyrinėtame plote buvo rastos ištirtos trijų pastatų liekanos. Tęsiant dar 1992 m. pradėtą jų numeraciją jie buvo įvardinti pastatais 5, 6 ir 7.

Pastato 5 Š dalis – pailga, beveik stačia-

kampė degėsių dėmė – pastebėta 2001 m. perkasoje 169. Tada buvo padaryta prielaida, kad tai gali būti pastato degėsiai. Ši prielaida pasitvirtino 2004 m. perkasoje 170 atidengus degėsių dėmės P pusę. Paaiškėjo, kad tai būta nedidelio, pailgo stačiakampio formos pastatėlio liekanos. Jis buvo orientuotas R–V kryptimi. Pastato ilgis – 7 m, o plotis – 2,5–2,8 m. Jo degėsių sluoksnis buvo 15–35 cm storio, storiausias viduryje, o į kraštus plonėja, kol visai išnyksta. Pastato 5 degėsiuose buvo daug įvairių radinių. Tai skaldyti akmenys, dalis jų apdegę, puodų šukės, molio tinkas. Visame namo degėsių plote gausu skaldytų akmenų. Pastatas 5 buvo su židiniu R gale, kuris įvardintas kaip *židinys 109*. Tai daugiasluoksnis židinys, kurio ankstyviausias etapas buvo apie 50 cm ir 30 cm gylio apskrita duobė įžemyje. Jis buvo apleistas ir užgriuvęs, vėliau toje pačioje vietoje, tik kiek toliau į PV ugnis kūrenta antrą kartą. Trečioji židinio duobė, buvusi virš antrosios, kiek patraukta į ŠR, joje rastas sudužęs puodas grublėtu paviršiumi. Vėliau jos vietoje sudėtas maždaug 2x2 m dydžio akmenų grindinėlis, kurio viduryje kūrenta ugnis. Židinyje ir aplink jį rasta keramikos, akmeninių ir geležinių įrankių, molio tinko. Apibendrinant galima daryti išvadą, kad pastatas 5 buvo nedidelis gyvenamasis namas su židiniu R gale ir akmenų grindinėliu aplink jį. Šis pastatas sudegė su visu kaimu, virš jo degėsių susikaupė armuo.

Degėsių juostos, išryškėjusios perkasos 171 viduryje, sluoksnio storis, dydis, forma ir joje aptikti radiniai leidžia daryti prielaidą, kad tai *pastato 6* liekanos. Šioje perkasoje ištirtas ne visas pastato plotas, nes jo PV galas išeina iš perkasos ribų, todėl visas jo ilgis kol kas lieka neaiškus. Ištirto pastato ilgis – 7 m, o plotis – 3 m. Degėsių sluoksnio storis siekė 20 cm, Pastatas buvo orientuotas ŠR–PV kryptimi. Toks sudegusių pastatų liekanų storis yra būdingas ir kitiems sudegusiems Lieporių gyvenvietės I pastatams. Didelis perdegusių akmenų kiekis degėsiuose taip pat yra pastato vietos požymis. Tamsesnė už pastato degėsius dėmė su dideliu kiekiu anglių galėtų būti šio pastato ugniakuras, tačiau to tvirtinti negalima, nes ši angliukų sankaupa neišsiskiria radinių gausa ar akmenų konstrukcijomis kaip kitų gyvenamųjų namų židiniai (pastatas 5 ir jo židinys 109). Gali būti, kad šis pastatas nebuvo gyvenamasis, o anglių sankaupa yra jo stambesnių medinių konstrukcijų likučiai. Pastato tyrinėjimai turės būti pratęsti. Šis pastatas sudegė su visu kaimu, virš jo degėsių susikaupė armuo.

Pastato 7 liekanos aptiktos perkasos 171 Š dalyje, 50–80 cm gylyje, dalinai po pastato 6 degėsiais. Pastato 7 liekanas sudaro akmenų grindinys su židiniu 111. Perkasoje 171 atidengta tik pastato R dalis iki židinio. Šios dalies ilgis – 4,2 m, plotis – 3 m. Akmenų grindinys kaip pastato elementas aptiktas ir kituose Lieporių pastatuose, o židinio 111 turinys – apdegę akmenys, tinkas, šukės – leidžia teigti, kad tai gyvenamojo namo ugniakuras. 1992 m. ištirtame pastate 1 taip pat buvo rastas akmenų grindinys su židiniu, kuriam įžemyje buvo iškasta 80 cm skersmens ir 30 cm gylio duobė. Nedidelis grindinėlis buvo rastas ir pastate 5. Kol kas visas pastato plotas nėra išaiškintas, nenustatyta tikroji jo forma ir dydis, židinio padėtis pastate. Tikėtina, kad ištirta mažiau nei pusė šio pastato ploto. Pastato 7 Š dalį suardė bombos duobė ir melioracijos kanalas. Dėl šios priežasties tikrasis pastato dydis gali likti nenustatytas, tačiau jo V dalies tyrimai bus pratęsti ateityje.

Tyrinėtame plote buvo baigta tirt duobė 122, kurios Š dalis buvo ištirta 2001 m., ir aptiktos naujos duobės 124, 125, 126 ir 127.

Duobė 122 buvo aptikta perkasos 169 P dalyje. Perkasoje 170 duobės 122 kontūrai ga-

lutinai išryškėjo 50 cm gylyje, po pastato 5 degėsių sluoksniu. Paaiškėjo, kad tai ne viena, o keletas mažesnių duobių. Jų dugnuose rasta skaldytų akmenų, keli šlako gabalai, puodų šukių ir labai didelių iki raudonumo perdegusių molio gabalų. Per ilgesnį laiką visos duobės užsipildė maišyta žeme ir susiliejo į vieną didelę duobę, kuri įžemio paviršiuje išsiskiria tamsiai pilka spalva. Tokiu būdu duobės 122 plotas padidėjo iki 5,5x5 m, o jos forma tapo labai netaisyklinga. Duobės gylis siekė nuo 15 iki 55 cm nuo įžemio paviršiaus.

Duobė 124 išryškėjo perkasos 171 P dalyje. Jos dydis – 2,6x2,43 m. Balsvo įžemio smėlio paviršiuje ji išsiskyrė pilka spalva. Duobė užsipildžiusi maišyta tamsia žeme. Pjūvis parodė, kad duobės sienelės statmenos, o ją užpildžiusios žemės spalva ir konsistencija nesikeitė iki 30 cm gylio. Duobės matmenys ir statmenos sienos leido spėti, kad tai gali būti šulinio duobė. Anksčiau tyrinėtų Lieporių gyvenvietės I šulinių duobės įžemio paviršiuje atrodė labai panašiai. Ribotas ekspedicijos laikas neleido pradėti šios duobės preparavimo. Jei pasitvirtintų prielaida, kad tai šulinys 5, jo ištyrimui reiktų viso vasaros sezono. Todėl duobė 124 buvo užkonservuota ir palikta ateities tyrimams.

Duobė 125 aptikta perkasų 169, 170 ir 171 sandūroje. Ji netaisyklingo apskritimo formos, 2,6x2,5 m dydžio, užpildyta maišyta minkšta žeme. Duobės sienos statmenos. Jos viduryje išryškėjo 1,5 m skersmens apskritas židinys, prisipildęs juodos, perdegusios žemės. Jo pakraštyje labai daug degėsių ir angliukų, todėl jis kur kas ryškesnis už vidurį. Židinio degėsiuose rasta skaldytų apdegusių ir apvalių akmenų, šlako gabalų, molio tinko gabalų bei grublėtų ir lygių puodų šukių. 30–40 cm pločio tarpas tarp židinio ribos ir duobės sienos buvo užsipildęs maišyta žeme, kuri buvo ne tamsi, kaip kultūrinio sluoksnio, o šviesi, tik šiek tiek tamsesnė už geltoną įžemio priesmėlį ir rusva nuo molio priemaišų. Šiame tarpe buvo akmenų ir labai daug perdegusio molio gabaliukų. Negalima teigti, kad tai tinkas, nors molio masė ir spalva labai panaši. Perdegę iki raudonumo, tačiau be degėsių, švarūs šie molio gabaliukai buvo susimaišę su duobės pakraščio žeme. Matyti, kad buvo iškasta duobė statmenomis sienomis, o po to vėl užversta įžemio smėliu, susimaišiusiu su pilka kultūrinio sluoksnio žeme, natūraliu moliu ir dideliu kiekiu perdegusio molio gabalų. Jos viduryje įrengtas židinys smailėjančiu dugnu, kuriame buvo šlako, puodų šukių ir kaulų nuolaužų.

Duobės 125 preparavimas nebaigtas dėl laiko stokos. Pasiekus 90 cm gylį nuo žemės paviršiaus duobė buvo užkonservuota, užkasta, o jos tolesnis preparavimas atidėtas ateinančiam sezonui. Kol kas liko nenustatyti duobės matmenys ir paskirtis, tačiau tenka konstatuoti, kad tokio pobūdžio objektas Lieporiuose aptiktas pirmą kartą. Kol kas neaiškus šios duobės santykis su netoli jos buvusiais pastatais. Galutines išvadas bus galima padaryti tik baigus duobės 125 tyrimą.

Duobė 126 buvo po pastato 5 degėsiais, šalia židinio 109. Jos dydis – 90x30 cm, gylis – 10–15 cm, dugnas lygus, duobė buvo užsipildžiusi maišyta žeme, kurioje rasta akmenų.

Duobė 127 išryškėjo įžemio paviršiuje perkasos 171 P dalyje. Jos dydis – 1,2x0,6 m, gylis – 5–10 cm, užsipildžiusi degėsiais. Duobėje nieko nerasta.

Židinys 110 buvo aptiktas šurfe 12, kuris iškastas 40 m į PR nuo tyrinėto ploto, lomelės šlaito viršūnėje. Toje vietoje kultūrinio sluoksnio neužfiksuota. Židinys buvo pailgas, netaisyklingos formos, 1,6 m ilgio ir 0,97 m pločio, 27 cm gylio, užsipildęs degėsiais, dalis jų buvo pasklidusi ir už jo ribų. Juose rasti keli akmenys, dalis jų apdegę, paskirų angliukų ir molio

tinko trupinių. Židinio P dalis seklesnė, 15 cm gylio. Židinio duobė buvo iškasta rudame kietame molyje. Aplink jį neaptikta jokių kultūrinio sluoksnio pėdsakų.

2004 m. liepos 20 d. į Lieporius atvažiavo Daugyvenės muziejaus direktorius bioenergetikas Egidijus Prascevičius ir pasiūlė savo metodais paieškoti statinių pėdsakų dar netyrinėtoje gyvenvietės teritorijoje. Beieškodamas statinių ir žymėdamas jų vietas, E. Prascevičius pasidomėjo, ar Lieporių gyvenvietė I buvo įtvirtinta. Sužinojęs, kad įtvirtinimų pėdsakų iki šiol nepastebėta, jis pareiškė manąs, kad ši gyvenvietė galėjo būti aptverta dviguba tvora. Galimų tvorų vietas jis pažymėjo kuoliukais ir virvėmis. Buvo nutarta šį spėjimą patikrinti, ir pažymėtose vietose iškasta 12 šurfų. Visi jie 1x1 m dydžio, išskyrus šurfą 12, kuriame buvo rastas židinys 110. Šurfuose 3, 4, 9, 10, gyvenvietės Š pusėje, buvo aptiktas 3–20 cm storio kultūrinis sluoksnis, rasta keletas skaldytų akmenų, molio tinko trupinių. Šurfe 12 buvo rastas židinys 110, įrengtas duobėje, iškastoje rudame, kietame įžemio molyje. Kituose šurfuose po armeniu visur buvo tik įžemis. Taigi šurfavimas parodė, kad nurodytose vietose jokių statinių pėdsakų ar tvorų liekanų nėra.

2004 m. tyrinėtas Lieporių gyvenvietės I plotas gali būti interpretuojamas kaip gyvenamoji zona, kur stovėta pastatų, būta duobių, galbūt šulinys. Perkasoje 171 aptikti objektai įgalina koreguoti 1995 m. padarytą išvadą apie tris Lieporių gyvenvietės I kultūrinio sluoksnio horizontus. Tuo metu buvo nustatyta, kad ankstyviausias A horizontas priklauso akmens amžiui (Bromės kultūrai būdingas titnaginis strėlės antgalis, židiniai, žiedadulkių analizės rezultatai), vidurinysis B horizontas – geležies lydymo (19 rudnelių, 4 šuliniai, kalvė – IV–VII a.), o vėlyviausiasis C horizontas – VII–VIII a. pastatų laikotarpis. Tokia stratigrafija buvo būdinga geležies lydyklos vietai, o 2004 m. tyrinėtas plotas buvo kiek toliau į V. Perkasoje 171 aptikti du pastatai, kurių liekanos buvo susiklosčiusios vienos virš kitų. Pastatai orientuoti priešingomis kryptimis – pastatas 6 PV–ŠR, o pastatas 7 ŠV–PR kryptimi. Abiejų pastatų R galo vieta sutampa. Iš to galima padaryti išvadą, kad ankstesnis buvo pastatas 7. Kai jis sunyko po kurio laiko beveik toje pačioje vietoje buvo pastatytas vėlyviausio gyvenvietės laikotarpio pastatas, sudegęs su visu kaimu. Tam pačiam laikotarpiui greičiausiai priklauso ir pastatas 5. Radioaktyviosios anglies analizei yra atiduoti visų pastatų degėsiuose surinkti angliukai ir gyvulių kaulai. Kol nėra analizės rezultatų, tiksliau negalime pasakyti, kokio laikotarpio yra aptiktieji pastatai. Galima teigti tik tiek, kad Lieporių gyvenvietės I horizontas C ir jo gyvenamieji pastatai gali būti suskirstyti į du chronologinius etapus. Ankstesnysis iš jų galėjo būti vienalaikis geležies lydymo laikotarpiui.

Lieporių gyvenvietės I chronologijai patikslinti naujų duomenų 2004 m. tyrinėjimų metu nebuvo aptikta. Gyvenvietė datuojama IV–VIII a.

LIEPORIAI 1ST UNFORTIFIED SETTLEMENT

The Lieporiai archaeological complex, including the Lieporiai 1st settlement, has been investigated since 1987. In 2004 investigations of the settlement W part were continued. An area of 123 m^2 having a 10–70 cm thick cultural layer was investigated. Traces of three buildings were discovered. At the location of the building No. 5 (orientated E–W) there was a 15–30 cm thick layer of charred wood particles and a multilevel hearth surrounded by a stone pavement. In the hearth a broken pot with a rusticated surface was

found. A 20 cm thick layer of charred wood particles marked the location of the building No. 6 (orientated NE–SW), whereas at the location of the building No. 7 (orientated SE–NW) there was a stone pavement and a hearth. In the investigated area two large pits were found; one of them could have been a well. The pits are going to be investigated further. In the cultural layer of the settlement rusticated pottery and two types of smooth-surface pottery (pinched-impressed or bearing dimple ornament and smooth with no ornament), several iron items and a lot of stone tools and their fragments were found.

At the assumed locations of the S and N fences of the settlement established using the bioenergetic method (by E. Prascevičius) 12 test pits were excavated, but neither fences, nor other constructions were found.

Results of the year 2004 investigations did not change the settlement chronology (the 4th–8th century), nevertheless investigations revealed that the houses were built in two stages. The earlier one may be simultaneous to the iron melting stage of the Lieporiai settlement (the 4th–6th century). The investigated area may be interpreted as a habitation area of the settlement.

TYRINĖJIMAI KERNAVĖJE, GEDIMINO G. 1

Dalia VAIČIŪNIENĖ

2004 m. buvo atlikti žvalgomieji tyrimai privačiame sklype Kernavėje, Gedimino g. 1. Šis sklypas, esantis Kernavės centre, prie bažnyčios, patenka į Kernavės buferinės apsaugos zonos regimosios apsaugos režimo pazonį. Archeologinių tyrimų metu buvo ištirti du 2x2 m dydžio šurfai (bendras 8 m^2 plotas). Tyrinėtoje vietoje aptiktas dalinai apardytas XIV a. kultūrinis sluoksnis su šiam laikotarpiui būdinga keramika ir radiniais. Pirmame šurfe kultūrinis sluoksnis išryškėjo 32 cm gylyje, įžemis – smėlis (įsikasta iki 40 cm gylio). Šurfe surastas sidabrinio ilgojo gabalėlis, geležinė saga, žiestos viduramžių keramikos šukių. Antrame šurfe kultūrinis sluoksnis atsidengė 38 cm gylyje, įžemis – smėlis (įsikasta iki 72 cm gylio). Šurfe surasti peilio, žalvarinės juostelės fragmentai, žalvarinis apkalas su grandele, galąstuvas su skyle ir nulūžusi adata, žiestos viduramžių keramikos šukės. Šurfų radiniai datuotini XIV a.

Kadangi šiame plote bus statomas gyvenamasis namas, būsimo pastato teritorijoje atlikti archeologiniai tyrinėjimai, kurių metu ištirtas 175 m^2 plotas. Visa tirta teritorija buvo dirbama žemė. Nuėmus suartas paviršines žemes atsidengė smėlingas sluoksnis, kuriame išryškėjo aštuonios ūkinės duobės su XIV a. pradžios ūkinio gyvenimo pėdsakais. Būstų pėdsakų neaptikta. Plote surasta daug žiestos viduramžių keramikos šukių, gyvulių kaulų ir 117 vienetų individualių radinių – du lietuviškų ilgųjų fragmentai, 5 sveiki peiliai ir 12 peilių fragmentų, arbaleto strėlės antgalis, 6 cilindrinių spynų raktai, geležinių apkalų, 2 pasaginės segės stilizuotais gyvuliniais galais, plokštelinė segė, akmeniniai galąstuvai, darbo įrankių, nemažai įvairių dirbinių fragmentų, žaizdro fragmentas. Ryškus kultūrinis sluoksnis aptiktas tik ūkinėse duobėse. Atlikus tyrimus matyti, kad buvusios gyvenvietės teritorija tęsiasi toliau į ŠV nuo tirto ploto.

INVESTIGATIONS IN KERNAVĖ, GEDIMINO STREET 1

In 2004 in Kernavė at the site of the Gedimino Street 1 an area of 183 m^2 was investigated (out of them 8 m^2 during the survey). The follow-